

## ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ (σελ. 127-129, 140-148)

### 1.2. Τα χαρακτηριστικά του ελληνιστικού κόσμου (σελ. 127-129)

α) Οικονομικά. Σημαντικές μεταβολές στον οικονομικό τομέα ως συνέπεια της κατάλυσης της περσικής αυτοκρατορίας και της εξάπλωσης του Ελληνισμού:

- ενιαίο οικονομικό σύστημα σε όλο τον ελληνιστικό κόσμο (Έλληνες και αλλοεθνείς) → κοινό νομισματικό σύστημα, κοινή δημοσιονομική πολιτική, κοινός τρόπος συναλλαγών
- κατοχή όλης της γης και του μεγαλύτερου μέρους της γεωργικής παραγωγής από τους βασιλείς
- νέοι ορίζοντες στο εμπόριο λόγω πλούσιας παραγωγής προϊόντων και πυκνών ανταλλαγών αγαθών μεταξύ των ελληνιστικών βασιλείων
- χρήση των ελληνικών νομισμάτων και απόσυρση των περσικών
- δημιουργία τραπεζών και χρήση επιταγών.

β) Κοινωνικά. Διαμόρφωση τριών (3) κοινωνικών τάξεων:

1. Έλληνες και ελληνίζοντες γηγενείς (λιγοστοί) → προνομιούχος τάξη, αστικού χαρακτήρα, αποτελούμενη από εμπόρους, τραπεζίτες, βασιλικούς υπαλλήλους και γενικά όσους ασκούσαν εξουσία.

2. Οι γηγενείς (οι περισσότεροι) → εργάτες και μικροκαλλιεργητές · συσσωρεύτηκαν στα αστικά κέντρα προς αναζήτηση καλύτερης τύχης.

3. Οι δούλοι (πολυπληθείς) // μεγάλη ανάπτυξη της δουλείας → δούλοι χρησιμοποιούνταν όπου δεν επαρκούσε η εργασία των ελεύθερων · κάλυπταν τις ανάγκες της πολυτελούς διαβίωσης των ανώτερων στρωμάτων · η εργασία τους συμπλήρωνε το παραδοσιακό δουλοπαροικιακό σύστημα της Ανατολής.

γ) Πολιτικά. Παρατηρούνται δύο βασικά γνωρίσματα, με επιμέρους χαρακτηριστικά το καθένα:

α) Το πολίτευμα είναι απόλυτη μοναρχία:

- όλες οι εξουσίες στο πρόσωπο του ηγεμόνα
- διακυβέρνηση από τον ηγεμόνα + επιτελείο από Έλληνες και λίγους εξελληνισμένους γηγενείς (τα ανώτερα στρώματα)
- λατρεία προς τον ηγεμόνα από τους υπηκόους
- απλός πολίτης χωρίς κανένα θεσμικό ρόλο, στροφή προς την ικανοποίηση ατομικών συμφερόντων.

β) Μετατόπιση του κέντρου βάρους από τη μητροπολιτική Ελλάδα στις μεγάλες πόλεις της Ανατολής (Αλεξάνδρεια, Αντιόχεια, Πέργαμος κ.λπ.).

□ Οι μεγάλες πόλεις της Ανατολής αποτέλεσαν τα διοικητικά, οικονομικά και πολιτιστικά κέντρα του ελληνιστικού κόσμου.

□ Η μητροπολιτική Ελλάδα κυβερνήθηκε όπως η Μακεδονία.

□ Κάποιες πόλεις – κράτη (π.χ. Αθήνα, Σπάρτη, Ρόδος κ.ά.) διατήρησαν την αυτονομία τους, ωστόσο υπάκουαν σε πολλές περιπτώσεις στις επιθυμίες των βασιλέων. Ορισμένες περιοχές (π.χ. Αιτωλία, Αχαΐα κ.ά.) οργανώθηκαν σε ομοσπονδίες για να διατηρήσουν την αυτονομία τους.

### **2.1. Τα ελληνιστικά πνευματικά κέντρα (σελ. 140-148)**

Γενικά. Οι σπουδαιότερες μεγαλουπόλεις και πνευματικά κέντρα της Ανατολής: Αλεξάνδρεια – Αντιόχεια – Πέργαμος. Χαρακτηριστικά:

- ιδρύθηκαν από τον Αλέξανδρο και τους διαδόχους του ·
- απέκτησαν γρήγορα το χαρακτήρα μεγάλων αστικών κέντρων με οικονομική και πολιτιστική ισχύ ·
- χτίστηκαν με οργανωμένο πολεοδομικό σύστημα και περιβάλλονταν με τείχη ·
- διέθεταν ανάκτορα, αγορές, γυμνάσια, θέατρα, στάδια, βιβλιοθήκες κ.λπ. και πολλούς ιερούς χώρους (μεγάλους ναούς, βωμούς κ.ά.) ·
- οι δημόσιοι χώροι και τα ιδιωτικά μέγαρα διέθεταν καλλιτεχνήματα και μνημεία τέχνης.

#### **Η Αλεξάνδρεια.**

□ Ίδρυση από τον Αλέξανδρο το 331 π.Χ. .

□ Εξέλιξη σε μεγάλο οικονομικό και πνευματικό κέντρο.

□ Κάτοικοι: Έλληνες, Αιγύπτιοι και Εβραίοι.

□ Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό: Το μεγάλο φυσικό λιμάνι με το νησάκι Φάρος στην είσοδό του · πάνω του κατασκευάστηκε ένας πύργος – φάρος που διευκόλυνε την είσοδο των πλοίων στο λιμάνι.

□ Τα κυριότερα οικοδομήματα – ιδρύματα: α) το Μουσείο (= οικοδόμημα αφιερωμένο στις Μούσες, τόπος συνάντησης πνευματικών ανθρώπων · βοτανικός και ζωολογικός κήπος, χώροι αστρονομικών μελετών) και β) η Βιβλιοθήκη (= η μεγαλύτερη της αρχαιότητας με 500000 περίπου χειρόγραφα · μαζική παραγωγή χειρογράφων λόγω ευκολίας ανεύρεσης γραφικής ύλης (πάπυρος) · γραμματικοί, δηλ. οι πρώτοι φιλόλογοι που κατέγραψαν και σχολίασαν τα αρχαία κείμενα).

#### **Η Αντιόχεια.**

□ Ίδρυση από το Σέλευκο το 300 π.Χ. στον Ορόντη ποταμό.

□ Διαίρεση σε 4 συνοικισμούς (Τετράπολις), ο καθένας από τους οποίους περιβαλλόταν από τείχος, ενώ υπήρχε και εξωτερικό ενιαίο τείχος.

□ Εξωραϊσμός με λαμπρά οικοδομήματα και αγάλματα.

□ Κάτοικοι: Μακεδόνες, Αθηναίοι, Κρήτες, Κύπριοι (στην αρχή) και ποικίλα ασιατικά έθνη (αργότερα) → πολυπολιτισμικό κέντρο.

#### **Η Πέργαμος.**

▣ Πρωτεύουσα του κράτους των Ατταλιδών στην Μ. Ασία.

▣ Ιστορικά στοιχεία: Ανάπτυξη κατά την εποχή α) του Φιλέταιρου που ζήτησε τη βοήθεια του Σέλευκου κατά την αποστασία του από το βασίλειό της Θράκης και β) του Άτταλου και των διαδόχων του που ανεξαρτητοποιήθηκαν από τους Σελευκίδες.

▣ Οχυρωμένη ακρόπολη, διάρθρωση σε τρεις εξώστες.

▣ Γνωστά οικοδομήματα: α) η Βιβλιοθήκη (περίπου 200000 χειρόγραφα, ανακάλυψη της περγαμηνής που προερχόταν από δέρμα εμβρύου κατσίκας), β) το Μουσείο (πνευματικό ίδρυμα που λειτουργούσε όπως τα σύγχρονα μουσεία) και γ) ο βωμός του Διός (= αρχιτεκτονικό έργο μεγάλων διαστάσεων σε ανάμνηση της απόκρουσης των Γαλατών από τους κατοίκους της Περγάμου).

## 2.2. Η γλώσσα.

Χρήση της Ελληνικής γλώσσας μεταξύ των Ελλήνων και των εξελληνισμένων γηγενών → οικουμενική διάσταση του ελληνιστικού πολιτισμού.

Ελληνιστική Κοινή / Κοινή:

- 1) διαμορφώθηκε στο χώρο της Ανατολής λόγω της ανάγκης επικοινωνίας μεταξύ Ελλήνων και γηγενών ·
- 2) προέκυψε από συγχώνευση των διαλέκτων (με βάση την αττική), με την επικράτηση των απλούστερων στοιχείων κάθε διαλέκτου ·
- 3) πήρε τη μορφή ενιαίου γλωσσικού συστήματος για την προφορική και γραπτή επικοινωνία ·
- 4) χρησιμοποιήθηκε από τους απλούς ανθρώπους αλλά και τους συγγραφείς ·
- 5) αποτέλεσε το όργανο διάδοσης του χριστιανισμού (γλώσσα της Βίβλου).

## 2.3. Η Θρησκεία. Συνέπειες στη Θρησκεία από την εξάπλωση του Ελληνισμού:

- α) ανάμιξη θρησκευτικών πεποιθήσεων,
- β) επικράτηση λατρειών με μυστηριακό χαρακτήρα (π.χ. Ελευσίνα μυστήρια, Διονυσιακές τελετές, μυστήρια της Ίσιδας, του Μίθρα και της Κυβέλης) και
- γ) εμφάνιση νέων λατρειών (π.χ. του Σάραπη, Θεού αντίστοιχου προς τον Πλούτωνα που απλώθηκε στην Αίγυπτο, σε πόλεις της Ελλάδας και σε νησιά του Αιγαίου).

Περιγραφή και αιτιολόγηση του φαινομένου:

- Διαμόρφωση καινούργιων θρησκειών για κοινωνικούς και πολιτικούς λόγους.
- Υιοθέτηση τοπικών δοξασιών και λατρειών από τους βασιλείς για την εδραίωση της κυριαρχίας τους.
- Στροφή των απλών πολιτών προς τη θρησκεία λόγω αβεβαιότητας των συνθηκών της ζωής → καλλιέργεια ελπίδων για μεταθανάτια ύπαρξη.

Το αποτέλεσμα: Θρησκευτικός συγκρητισμός (= τεχνητή συνένωση δοξασιών και διαμόρφωση νέας λατρείας).

## 2.4. Τα γράμματα.

Μαζική παραγωγή βιβλίων για πρώτη φορά στην ιστορία · αίτια: α) η διάδοση και ευρεία χρήση γραφικής ύλης (πάπυρος και περγαμνή) και β) η ίδρυση βιβλιοθηκών - πνευματικών κέντρων (της Αλεξάνδρειας, της Περγάμου κ.ά.).

- Περιεχόμενο: μίμηση των έργων της κλασσικής περιόδου.

- Άλλες πνευματικές δραστηριότητες: α) συγκέντρωση των έργων των συγγραφέων παλαιότερων εποχών και β) αντιγραφή και σχολιασμός των κλασικών συγγραφέων στις βιβλιοθήκες από τους γραμματικούς.

Ποίηση. Τα βασικά γνωρίσματα της περιόδου:

- όχι σπουδαία έργα από άποψη πρωτοτυπίας και έμπνευσης ·
- πολλοί ποιητές υμνούσαν τα πρόσωπα και τις πράξεις των βασιλέων και γενικά κολάκευαν τους ισχυρούς επ' αμοιβή (π.χ. Καλλίμαχος) ·\
- μίμηση ποιητικών ειδών παλαιότερων εποχών (π.χ. του ηρωικού έπους → Απολλώνιος ο Ρόδιος, Αργοναυτικά) ·
- καινούργια ποιητικά είδη: α) η βουκολική ποίηση (Θεόκριτος, Ειδύλλια) και β) οι Μίμοι του Ηρώνδα ·
- καλλιέργεια του επιγράμματος ·
- εμφάνιση του θεατρικού είδους της νέας κωμωδίας που σατίριζε ανθρώπινους χαρακτήρες, τα ελαττώματα καθημερινών ανθρώπων (Μένανδρος).

## Ιστοριογραφία.

Πολύβιος ο Μεγαλοπολίτης → α) τέλη των ελληνιστικών χρόνων, εποχή της ρωμαϊκής επέκτασης ·

β) έγραψε την ιστορία της εποχής του ·

γ) στο έργο του εξηγεί τους λόγους της επικράτησης των Ρωμαίων.

## Φιλοσοφία.

-Κέντρο η Αθήνα, παρά τον οικονομικό και πολιτικό μαρασμό.

- Λειτουργούσαν οι δύο παλαιές φιλοσοφικές σχολές: α) η Ακαδημία του Πλάτωνα

και β) το Λύκειο του Αριστοτέλη.

- Παράλληλα ιδρύθηκαν δύο νέες φιλοσοφικές σχολές που έστρεψαν τη φιλοσοφική σκέψη σε πρακτικά και ηθικά προβλήματα, δηλ. στη ζωή του καθημερινού ανθρώπου: α) η σχολή του Ζήνωνα με έδρα την Ποικίλη Στοά → στωική φιλοσοφία και β) η σχολή του Επίκουρου με έδρα τον Κήπο (= ειδυλλιακή περιοχή της Αθήνας) → ο Κήπος του Επίκουρου.

Ειδικότερα:

α) στωική φιλοσοφία → η ζωή έχει μικρή αξία · ο άνθρωπος πρέπει να είναι αυτάρκης και εγκρατής · η ευτυχία δεν εξαρτάται από τα επίγεια.

β) επικούρεια φιλοσοφία → η γνώση της φύσης απαλλάσσει τον άνθρωπο από το φόβο · η πνευματική απόλαυση οδηγεί στην ευτυχία.

## **2.5. Οι επιστήμες.**

Ταξινόμηση των γνώσεων με σύστημα και πρόγραμμα ως συνέχεια του έργου του Αριστοτέλη (4ος αι. π.Χ.) μεγάλη η συμβολή της εκστρατείας του Μ. Αλεξάνδρου («ένοπλη εξερεύνηση»).

### Γεωγραφία.

- Ανακάλυψη νέων περιοχών και διεύρυνση των γεωγραφικών γνώσεων · κυριότεροι Θαλασσοπόροι – εξερευνητές: α) Νέαρχος (στρατηγός του Μ. Αλεξάνδρου) → παράπλους των ακτών του Ινδικού ωκεανού και β) Πυθέας ο Μασσαλιώτης → μέχρι το βορειότερο άκρο της Αγγλίας.
- Κατασκευή παγκόσμιου χάρτη από τον Ερατοσθένη → σημαντικό επίτευγμα της εποχής.

### Αστρονομία.

- Διεύρυνση των γνώσεων που κληρονομήθηκαν από τους λαούς της Μεσοποταμίας.
- Διατύπωση δύο πολύ σημαντικών θεωριών (α) η σφαιρικότητα της γης και β) η διπλή κίνηση γύρω από τον ήλιο και γύρω από τον άξονά της ) από τον Αρίσταρχο τον Σάμιο.

### Μαθηματικά:

- τεράστια πρόοδος, βάση της εξέλιξης της αστρονομίας ·
- κέντρο η Αλεξάνδρεια · κυριότερος εκπρόσωπος ο Ευκλείδης με τα «Στοιχεία» του.

### Φυσικές επιστήμες.

- Αρχιμήδης ο Συρακόσιος → μεγάλο εύρος ενδιαφερόντων: το ειδικό βάρος, οι μοχλοί, τα κάτοπτρα κ.λπ. .

### Φυσιογνωστικές επιστήμες:

- κέντρο η Αλεξάνδρεια ·
- βοτανικός και ζωολογικός κήπος για τη μελέτη των φυτών και των ζώων από τις χώρες της Ανατολής ·
- πρόοδος της βιολογίας με τις μελέτες του Ηρόφιλου (νευρικό σύστημα και κυκλοφορία του αίματος)
- εξέλιξη των ιατρικών γνώσεων που κληροδοτήθηκαν από τον Ιπποκράτη (5ος αι. π.Χ.) · συστηματοποίηση της ιατρικής επιστήμης από τον Γαληνό (2ος αι. μ.Χ.) .